

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.05.1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, ECLI:CZ:NS:1999:2.CDON.1703.1996.1

Číslo: 26/2000

Právní věta: Rozhodnutí soudu, kterým bylo vyhověno žalobě na určení, že právní úkon dlužníka je vůči věřiteli neúčinný (§ 42a obč. zák.), představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu) vydaného proti dlužníku domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn.¹⁾ Z ustanovení § 42a obč. zák. nevyplývá právo žalobce domáhat se vůči žalovanému uložení povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí, které byly předmětem odporovaného právního úkonu. Byla-li neúčinnost odporovaného úkonu dlužníka vyslovena (podle § 42a obč. zák.) v době, kdy již byl prohlášen konkurs na majetek dlužníka, stává se majetek žalovaného, který dohodou ušel z dlužníkovy (úpadcovy) majetku, součástí konkursní podstaty úpadce a výkonem rozhodnutí nemůže být postižen.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.05.1999

Spisová značka: 2 Cdon 1703/96

Číslo rozhodnutí: 26

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Právní úkony

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v Hradci Králové rozsudkem ze dne 11. června 1996 změnil rozsudek O k r e s n í h o s o u d u ve Svitavách ze dne 10. srpna 1995, jímž byla zamítnuta žaloba o určení neúčinnosti dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, uzavřené dne 29. 7. 1994 mezi žalovanou a jejím manželem L. K. (dále též jen "dohoda"), v části, jež se týkala označených nemovitostí, a o uložení povinnosti žalované strpět výkon rozhodnutí prodejem těchto nemovitostí pro označené pohledávky žalobců, a to tak, že žalobě v plném rozsahu vyhověl. Odvolací soud se po doplnění dokazování usnesením o prohlášení konkursu na majetek L. K. neztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že žaloba nemůže být úspěšná, jelikož je zde jiný majetek dlužníka (L. K.), který lze použít k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitelů (žalobců). Jestliže žalovaná a její manžel uzavřeli 29. 7. 1994 dohodu o vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví, činili tak v průběhu konkursního řízení. Odtud lze dovodit, že již v té době bylo zřejmé, že k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitelů nebylo možné použít jiný majetek manžela žalované. Žalované

muselo být známo, v jaké finanční situaci je její manžel. Ustanovení § 42a občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen "obč. zák."), u právních úkonů mezi dlužníkem a osobou mu blízkou předpokládá vědomost blízké osoby o úmyslu dlužníka zkrátit věřitele. Blízká osoba musí prokazovat, že úmysl zkrátit věřitele nemohla ani při vyvinutí náležité pečlivosti poznat; takový důkaz však žalovaná v řízení nepodala. Obsah dohody navíc zkracuje věřitele, když pasíva přebírá pouze manžel žalované. Za tohoto stavu odvolací soud uzavřel, že žalobci se mohou úspěšně domáhat určení neúčinnosti dohody v části, podle níž se žalovaná stala výlučnou vlastnící označených nemovitostí. Ohledně povinnosti žalované strpět výkon rozhodnutí prodejem těchto nemovitostí pro pohledávku žalobců odvolací soud vyjádřil pochybnosti, zda tento výrok není – se zřetelem ke znění § 255 odst. 2 o.s.ř. – nadbytečný, "protože si však nebyl v tomto směru naprosto jistý", žalobě i potud vyhověl.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná (zastoupena advokátem) včasné dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 238 odst. 1 o.s.ř., namítajíc, že je dán dovolací důvod podle § 241 odst. 2 (správně odst. 3) písm. d) o.s.ř., tedy že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Dovolatelka nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že jí muselo být známo, v jaké finanční situaci je její manžel, a že neprokázala, že úmysl zkrátit věřitele nemohla ani při vyvinutí náležité pečlivosti poznat. Argumentuje tím, že jako účastnice byla vyslechnuta pouze 20. 7. 1995 a neměla tedy možnost se k otázce manželova podnikání vyjádřit. Má trvalé bydliště v M. Ch., kde s ní žijí i čtyři nezletilé děti účastníků; sama neměla žádné podnikatelské aktivity, byla v domácnosti a o podnikání manžela (jenž bydlí v P.) neměla žádné vědomosti (mimo toho, že podniká jako fyzická osoba). Opírá-li odvolací soud své závěry o zjištění, že na manželův majetek byl prohlášen konkurs, pak dovolatelka poukazuje na to, že k vyhlášení konkursu došlo v září 1995, po předchozím (10. března 1995) zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu, a o tomto se dozvěděla dodatečně, především z napadeného rozsudku; proto požaduje, aby napadené rozhodnutí bylo zrušeno a věc vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Dovolání je přípustné podle § 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř.

N e j v y š š í s o u d zamítl dovolání proti výroku, jímž byla vyslovena neúčinnost dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, a ve zbývajícím rozsahu, to jest ve výroku o povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí a v navazujícím výroku o nákladech řízení před soudy obou stupňů, napadený rozsudek zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Dovolací soud posuzuje z úřední povinnosti pouze vady vyjmenované v § 237 odst. 1 o.s.ř. (tzv. "zmatečnosti"), a (je-li dovolání přípustné) jiné vady řízení, jestliže mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci; jinak je oprávněn rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumat jen v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden, přičemž je vázán uplatněným dovolacím důvodem, včetně toho, jak jej dovolatel obsahově vymezil (§ 242 odst. 1 a 3 o.s.ř.). Vady řízení nejsou dovoláním namítány a zmatečnost řízení se z obsahu spisu nepodává; úkolem Nejvyššího soudu proto v první řadě bylo prověřit – v intencích právních otázek vymezených dovoláním – správnost právního posouzení věci.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již

vymahatelný anebo byl-li již uspokojen. Podle odstavce 2 je možné odporovat právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a § 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležité pečlivosti nemohla poznat. Právo odporovat právním úkonům pak lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch (odstavec 3 cit. ustanovení). Právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch (odstavec 4 cit. ustanovení).

K povaze žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (tzv. odpůrcí žaloby) se Nejvyšší soud vyslovil v rozsudku ze dne 18. května 1999, sp. zn. [31 Cdo 1704/98](#); od tam formulovaných závěrů pak nemá důvod odchýlit se ani v posuzované věci. Platí tedy, že smyslem odpůrcí žaloby je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrcí žalobě vyhověno, představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu) vydaného proti dlužníku domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovatelný právní úkon učinil, již takto nabyté majetkové hodnoty nepatří), může se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrcí žaloba tedy je právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v exekučním řízení, a to postižením věci nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu.

Otázka aktivní a pasivní věcné legitimace účastníků v řízení o odpůrcí žalobě nebyla dovoláním zpochybněna, zbývá tedy – ve smyslu § 42a odst. 2 obč. zák. – zkoumat podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat. Odporovatelným je takový právní úkon dlužníka – lhostejno zda úplatný či bezúplatný – který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám. Úmysl dlužníka cum animo fraudandi však není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže “druhou stranou” jsou osoby dlužníkovi blízké; úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly opak (to jest, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležité pečlivosti poznat). Podle obsahu spisu ovšem dovolatelka v řízení takové okolnosti ani netvrdila, ač povinnost tvrzení v intencích § 120 odst. 1 o.s.ř. a cit. § 42a odst. 2 obč. zák. spočívala na ní. Tvrzení, že v řízení neměla možnost se k manželově podnikání vyjádřit, je zjevně účelové, neboť jí nic nebránilo v tom, aby rozhodné skutečnosti soudu sdělila při svém výslechu, jakož i kdykoliv dříve nebo později (do rozhodnutí odvolacího soudu).

Skutková zjištění soudů obou stupňů, která uplatněným dovolacím důvodem nebyla zpochybněna a z nichž dovolací soud při dalších úvahách vychází, pak neposkytují žádnou oporu pro závěr, že dovolatelka prokázala, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohla i při náležité pečlivosti poznat. Skutková tvrzení, jež dovolatelka na podporu tohoto závěru snáší v dovolání, jsou z hlediska dovolacího důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. bezcenná, neboť správnost právního posouzení věci lze prověřit jen na tom skutkovém základě, z něž při formulaci právních závěrů vyšel odvolací soud. Dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. tudíž ve vazbě k výroku, jímž byla vyslovena

neúčinnost dohody, dán není.

Ve vztahu k výroku o povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí však právní posouzení věci neobstojí; již proto ne, že z ustanovení § 42a obč. zák. právo domáhat se uplatnění nároku v nalézacím řízení prostřednictvím takto formulovaného žalobního návrhu (tzv. "petitu") nevyplývá. V této části byl proto dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. uplatněn právem. Ostatně, žalobní návrh na povinnost strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí, má omezení zcela patrné na první pohled. Nařídít prodej nemovitostí na základě takového exekučního titulu, jehož výrok by byl totožný s uvedeným žalobním návrhem, prostě není možné, neboť to zakazuje ustanovení § 258 odst. 1 o.s.ř., jež předpokládá pouze rozhodnutí ukládající peněžité plnění. Rozhodnutí, které ukládá povinnost něco strpět, se vykonává podle ustanovení § 351 odst. 1 o.s.ř. ukládáním pokut až do úhrnné výše 100 000 Kč. Nutit povinného (zde žalovanou) pokutami snášet výkon rozhodnutí je neefektivní, protismyslné a neúčelné. Převzetí takového žalobního návrhu, kterým se žalobce proti žalovanému domáhá uložení povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí do výroku soudního rozhodnutí, činí toto rozhodnutí materiálně nevykonatelným (srov. mutatis mutandis závěry vyslovené v rozhodnutí uveřejněném pod číslem 30/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek); potud je tedy řízení postiženo i jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Pro úplnost lze dodat, že uvedený výrok nemá oporu v zákoně též se zřetelem k účinkům prohlášení konkursu na majetek manžela žalované. Po prohlášení konkursu (usnesením krajského soudu ze dne 8. září 1995, č.j. K 4/92-119) totiž vše, oč byl odporovatelným právním úkonem zkrácen dlužníkův (úpadcův) majetek, musí být vráceno do konkursní podstaty, a není-li to možné, musí být konkursní podstatě poskytnuta peněžitá náhrada (srov. § 16 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání v tehdejší i současném znění).

Podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, jež se uplatní i u konkursů prohlášených před 1. červnem 1996 (srov. článek V. odst. 1 zákona č. 94/1996 Sb.), nelze po prohlášení konkursu provést výkon rozhodnutí (exekuci) postihující majetek patřící do podstaty a k tomuto majetku nelze ani nabýt právo na oddělené uspokojení (podle ustanovení § 14 odst. písm. e/ cit. zákona, ve znění do 1. června 1996, nebylo možné výkon rozhodnutí postihující takový majetek ani nařídít). Žalované tedy povinnost strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí nebylo možné po prohlášení konkursu uložit, neboť s pravomocným vyslovením neúčinnosti dohody se majetek, který dohodou ušel z dlužníkovy (úpadcovy) majetku stává součástí konkursní podstaty úpadce a výkonem rozhodnutí jej proto postihnout nelze (srov. též stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, uveřejněné pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, body XVII. a XXVI. stanoviska).

Nejvyšší soud tedy, aniž ve věci nařizoval jednání (srov. § 243a odst. 1, větu první, o.s.ř.), ve shodě s ustanovením § 243b odst. 1, částí věty před středníkem, o.s.ř. dovolání proti výroku, jímž byla vyslovena neúčinnost dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zamítl; ve zbývajícím rozsahu, to jest ve výroku o povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí a v navazujícím výroku o nákladech řízení před soudy obou stupňů, napadený rozsudek podle § 243b odst. 1, částí věty za středníkem, o.s.ř. zrušil a věc v tomto rozsahu podle odstavce 2 cit. ustanovení vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

1) Srov. též rozhodnutí uveřejněné pod číslem 63/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 494